

Neoficialus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
TREČIASIS SKYRIUS

BYLA DAKTARAS PRIEŠ LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 42095/98)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2000 m. spalio 10 d.

Byloje Daktaras prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Trečiasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudaryta iš:

pirmininko J.-P. COSTA,

teisėjų W. FUHRMANN,

L. LOUCAIDES,

F. TULKENS,

sero NICOLAS BRATZA, *paskirto dalyvauti nuo Lietuvos*,

H. S. GREVE,

K. TRAJA

ir *skyriaus kanclerės* S. DOLLÉ,

po svarstymo uždaruose posėdžiuose 2000 m. kovo 14 dieną ir 2000 m. rugsėjo 19 dieną skelbia šį sprendimą, kuris buvo priimtas pastarąją dieną:

PROCESAS

1. Byla buvo pradėta Lietuvos Respublikos piliečiui Henrikui Daktarui ("pareiškėjui") 1998 m. gegužės 11 dieną pateikus pareiškimą (Nr. 42095/98) Europos Žmogaus Teisių Komisijai ("Komisijai") prieš Lietuvos Respubliką pagal ankstesnį Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ("Konvencijos") 25 straipsnį.

2. Pareiškėjui atstovavo R. Girdziušas ir V. Sviderskis, atitinkamai Kaune ir Vilniuje praktikuojantys advokatai. Lietuvos Vyriausybei ("Vyriausybei") atstovavo jos atstovas, teisingumo viceministras G. Švedas.

3. Konkrečiai pareiškėjas teigė, kad Aukščiausiasis Teismas, nagrinėjęs jo baudžiamąją bylą kasacine tvarka, nebuvo bešališkas teismas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies prasme ir kad

prokuroras pažeidė nekaltumo prezumpciją, įtvirtintą 6 straipsnio 2 dalyje, savo sprendime, priimtame parengtinio tyrimo stadijoje 1996 m. spalio 1 dieną.

4. Pareiškimas buvo perduotas Teismui 1998 m. lapkričio 1 dieną, kai įsigaliojo Konvencijos vienuoliktasis protokolas (Vienuoliktojo protokolo 5 straipsnio 2 dalis).

5. Pareiškimas buvo paskirtas Teismo Trečiajam skyriui (Teismo reglamento 52 straipsnio 1 dalis). Šiame skyriuje, kaip numato Teismo reglamento 26 straipsnio 1 dalis, buvo sudaryta kolegija, nagrinėjanti bylą (Konvencijos 27 straipsnio 1 dalis). Teisėjas, išrinktas nuo Lietuvos, p. Pranas Kūris nusišalino nuo bylos nagrinėjimo (Reglamento 28 straipsnis). Todėl Vyriausybė paskyrė serą Nicolas Bratza, teisėją, išrinktą nuo Jungtinės Karalystės, dalyvauti vietoj jo (Konvencijos 27 straipsnio 2 dalis ir Reglamento 29 straipsnio 1 dalis).

6. 2000 m. sausio 11 dienos sprendimu kolegija paskelbė pareiškimą iš dalies priimtinu ir nusprendė surengti viešą posėdį dėl šios bylos esmės.

7. Viešas posėdis įvyko 2000 m. kovo 14 dieną Žmogaus teisių rūmuose Strasbūre (Reglamento 59 straipsnio 2 dalis).

Teisme atstovavo:

(a) *atsakovei Vyriausybei*
Gintaras ŠVEDAS,

Atstovas;

(b) *pareiškėjui*
Vytautas SVIDERSKIS,

Advokatas.

Teismas išklausė jų pasisakymus.

8. 2000 m. vasario 3, 4, 8, 24 dienomis, kovo 20 dieną ir birželio 19 dieną šalys pateikė dokumentus Teismo prašymu ir savo iniciatyva.

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

9. 1996 m. vasario 18 dieną Generalinės prokuratūros Organizuoto nusikalstamumo skyriaus prokuroras iškėlė baudžiamąją bylą pareiškėjui. Jis buvo įtartas bendrininkavimu reikalaujant ir gaunant 7000 Amerikos dolerių (USD) išpirką už pavogto JM priklausiusio automobilio grąžinimą.

10. 1996 m. balandžio 1 dieną pareiškėjui buvo pateikti kaltinimai iš keturių punktų, įskaitant turto prievartavimą ir poveikį nukentėjusiajam (kad jis duotų melagingus parodymus).

11. Bylos parengtinį tyrimą vykdė Generalinės prokuratūros Organizuoto nusikalstamumo skyriaus prokurorai. Parengtinis tyrimas buvo baigtas 1996 m. rugsėjo 26 dieną. Nuo tos dienos iki 1996 m. spalio 1 dienos pareiškėjui ir jo gynėjui buvo leista susipažinti su bylos medžiaga.

12. Susipažinę su bylos medžiaga, pareiškėjas ir jo gynėjas pateikė prašymą prokurorams nutraukti bylą, nurodydami, kad kaltinimai pareiškėjui buvo nepagrįsti ir kad bylos medžiagoje „nebuvo [jo] kaltės įrodymų“.

13. 1996 m. spalio 1 dieną organizuoto nusikalstamumo skyriaus prokuroras atmetė pareiškėjo prašymus. Savo sprendime prokuroras, *inter alia*, nurodė:

“Susipažindamas su bylos medžiaga, [pareiškėjas] ... pateikė [prašymus] nutraukti baudžiamąją bylą tuo pagrindu, kad inkriminuojamų nusikaltimų jis nepadarė ... ir kad jo kaltė ... neįrodyta. [Šie] teiginiai turi būti atmesti kaip nepagrįsti, nes pareiškėjo kaltė, padarius jam inkriminuojamus nusikaltimus, įrodyta parengtinio tardymo metu surinktais įrodymais:

Nors Henrikas Dakaras neprisipažino padaręs jam inkriminuojamus nusikaltimus, bet jo kaltė buvo įrodyta liudytojų parodymais, ... video ir audio įrašais ... ir kita parengtinio tardymo metu surinkta medžiaga. Tą faktą, kad H. Dakaras slėpė nusikaltimą ... įrodo [liudytojų SČ, VV ir AL] parodymai. Tą faktą, kad, siekdamas įgyti turtą, H. Dakaras grasino jėga [nukentėjusiajam JM] ..., įrodo [SČ] parodymai [ir daiktiniai įrodymai] Faktą, kad H. Dakaras buvo susitaręs su asmenimis, įvykdžiusiais [automobilio] vagystę ..., įrodo [jo paties teiginiai]... . Faktą, kad H. Dakaras baugino nukentėjusįjį, visiškai įrodo [JM ir SČ] parodymai ir [daiktiniai įrodymai]... . [Minėtus įrodymus] prokuratūra vertina kaip poveikį [JM], kad jis duotų melagingus parodymus... .

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, ir remiantis Baudžiamojo proceso kodekso 229 straipsniu, nuspręsta:

1. Visiškai atmesti [pareiškėjo] prašymus.
2. Informuoti apie šį sprendimą susijusius asmenis. ”

14. 1996 m. spalio 2 dieną Organizuoto nusikalstamumo skyriui vadovaujantis prokuroras patvirtino kaltinamąją išvadą ir nusiuntė bylą Aukščiausiam Teismui.

15. Tą pačią dieną Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas perdavė bylą Vilniaus apygardos teismui.

16. 1996 m. lapkričio 18 dieną Vilniaus apygardos teismo teisėjas atidavė pareiškėją teismui.

17. 1997 m. vasario 13 dieną teisėjas pripažino pareiškėją kaltu dėl turto prievartavimo ir poveikio nukentėjusiajam (kad jis duotų melagingus parodymus). Jis buvo nuteistas kaip turto prievartavimo vykdytojas. Pagal kitus du punktus jis buvo išteisintas. Pareiškėjas buvo nuteistas septyneriems metams ir šešioms mėnesiams laisvės atėmimo. Taip pat jam buvo paskirta 15 000 litų (LTL) bauda, ir jo turtas buvo konfiskuotas.

18. Pareiškėjas padavė apeliacinį skundą, nurodydamas įvairius materialinės ir procesinės vidaus teisės pažeidimus. *Inter alia*, jis teigė, kad jo kaltė buvo preziumuojama ir kad jam nebuvo užtikrintas teisingas bylos nagrinėjimas bešališkame ir nepriklausomame teisme.

19. 1997 m. gegužės 27 dieną Apeliacinis teismas apeliacinį skundą nagrinėjo posėdyje pilnosios apeliacijos tvarka. Apeliacinis teismas pataisė 1997 m. vasario 13 dienos nuosprendį, kiek jis buvo susijęs su pareiškėjo nuteisimu už turto prievartavimą. Apeliacinis teismas nusprendė, kad, darant šį nusikaltimą, pareiškėjas buvo bendrininkas, bet ne vykdytojas. Bausmė liko nepakeista.

20. Pareiškėjas pateikė kasacinį skundą Aukščiausiam Teismui, nurodydamas, kad abu žemesnieji teismai klydo dėl faktų ir teisės klausimų ir kad jis nepadarė nusikaltimų, kurie jam buvo inkriminuojami.

21. 1997 m. liepos 3 dieną Vilniaus apygardos teismo teisėjas, kuris priėmė pirmosios instancijos nuosprendį, parašė raštą Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkui, kuriame jis ginčijo Apeliacinio teismo išvadą dėl pareiškėjo dalyvavimo darant turto prievartavimo nusikaltimą laipsnio. Tame rašte teisėjas teigė, kad pareiškėjas turėtų būti nuteistas kaip vykdytojas. Teisėjas prašė pirmininką pateikti kasacinį teikimą, kad būtų panaikintas apeliacinis nuosprendis.

22. 1997 m. rugpjūčio 27 dieną Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas pateikė kasacinį teikimą Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriui. Kasaciniame teikime pirmininkas, *inter alia*, teigė:

“Apeliacinio teismo nuosprendis turi būti panaikintas... . [Apeliacinis teismas] ... netinkamai interpretavo ir taikė įstatymą... . Surinktos medžiagos pagrindu jis nustatė, kad H. Dakaras ... vykdė grupės asmenų susitarimą ir valią... ir buvo turto prievartavimo vykdytojas... .

Sutinkamai su Baudžiamojo proceso kodekso 417 straipsniu, teikiu:

Panaikinti Apeliacinio teismo 1997 m. gegužės 27 dienos nuosprendį ... ir palikti galioti Vilniaus apygardos teismo 1997 m. vasario 13 dienos nuosprendį.”

23. 1997 m. rugsėjo 8 dieną tas pats Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas paskyrė teisėją pranešėją byloje. 1997 m. rugsėjo 23 dieną pirmininkas taip pat sudarė trijų Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegiją bylai nagrinėti.

24. 1997 m. gruodžio 2 dieną įvyko kasacinis posėdis. Posėdžio metu Organizuoto nusikalstamumo skyriui vadovaujantis prokuroras prašė kasacinį teismą patenkinti kasacinį teikimą prokurorų, kurie patys nepateikė kasacinio skundo šioje byloje, vardu. Pareiškėjas prašė Aukščiausiąjį Teismą patenkinti jo kasacinį skundą ir atmesti kasacinį teikimą.

25. Tą pačią dieną Aukščiausiasis Teismas panaikino Apeliacinio teismo nuosprendį ir paliko galioti Vilniaus apygardos teismo nuosprendį, atmesdamas pareiškėjo skundą ir patenkindamas kasacinį teikimą. Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad pareiškėjas buvo turto prievartavimo vykdytojas.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

26. Bylai reikšmingos Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos:

Teisėjų bešališkumas ir nepriklausomumas

14 straipsnis:

“Vykdami teisingumą baudžiamosiose bylose, teisėjai yra nepriklausomi ir klauso tik įstatymo. Teisėjai sprendžia baudžiamąsias bylas remdamiesi įstatymu ir pagal savo sąžinę, tokiomis sąlygomis, kurios daro negalima teisėjus paveikti iš šalies. Bet koks kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą vykdant teisingumą draudžiamas ir užtraukia įstatymo numatytą atsakomybę.”

76 straipsnis:

“Teismas ... įvertina įrodymus pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, pilnutiniu ir objektyviu visų bylos aplinkybių viseto išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu ir teisine sąmone.

Jokie įrodymai teismui ... neturi iš anksto nustatytos galios.”

Pagal 31 straipsnį, teisėjas turi nusišalinti, jei yra įstatymo numatyti pagrindai, leidžiantys abejoti jo bešališkumu. Tuo pačiu pagrindu teisėjui nušalinimą gali pareikšti teisiamasis ir kiti proceso dalyviai.

Aukščiausiojo Teismo teisėjų ir Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko statusas

Pagal Teismų įstatymo 13 straipsnį ir Aukščiausiojo Teismo Statuto 2 straipsnį, Aukščiausiąjį Teismą sudaro pirmininkas, Baudžiamųjų ir Civilinių bylų skyrių pirmininkai ir kiti teisėjai.

Pagal Teismų įstatymo 24 ir 35 straipsnius bei Aukščiausiojo Teismo Statuto 16-18 straipsnius, Aukščiausiojo Teismo teisėjai yra profesionalūs ir nuolatiniai parlamento skiriami teisėjai.

Pagal Teismų įstatymo 39 straipsnį, skyrių pirmininkai yra pareigūnai, turintys įgaliojimų teismų veiklos organizacinėje sferoje. Pagal 39 straipsnio 3 dalį, skyrių pirmininkai taip pat gali dalyvauti nagrinėjant bylas kaip teisėjai; tokiais atvejais jie vykdo tokias pačias funkcijas kaip eiliniai teisėjai.

Aukščiausiojo Teismo Statuto 12 straipsnis nurodo, kad Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas

- “1) [nagrinėdamas] bylas, turi tokias pat teises ir pareigas kaip ir kiti teisėjai. [Jis] teikia kasacinius teikimus dėl [tam tikrų] nuosprendžių ... ;
2) sudaro teisėjų kolegijas ir skiria jų pirmininkus, ... skirsto teisėjams ... bylas [ir] prižiūri jų nagrinėjimo eigą;
3) teikia pasiūlymus Teismo pirmininkui dėl tarnybinių atlyginimų priemonių teisėjams ir kitiems darbuotojams skyrimo ir jų premijavimo;
4) vadovauja ... raštinėms;
5) organizuoja ... įstatymų taikymo praktikos analizavimo darbą ... ;
6) tvirtina ... veiklos statistines ataskaitas;
7) vykdo kitus įstatymų suteiktus įgaliojimus bei Aukščiausiojo Teismo pirmininko organizacinius pavedimus.”

Statuto 14 straipsnis numato, kad Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas yra atsakingas už kasacinių bylų nagrinėjimo posėdžių organizavimą.

Teismų įstatymo 39 straipsnio 4 dalis faktiškai draudžia teismų ar teismų skyrių pirmininkams daryti įtaką kitiems teisėjams ar kitaip pažeisti jų nepriklausomumą, kai šie vykdo teisingumą.

Kasacinis teikimas

Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 417 straipsnio 4 dalį, Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, Apeliacinio teismo pirmininkas, apygardos teismų pirmininkai ir šių teismų Baudžiamųjų bylų skyrių pirmininkai turi teisę pateikti kasacinį teikimą dėl tam tikro žemesniojo teismo nuosprendžio. Pagal 417 straipsnio 5 dalį, kasacinis teismas taiko tokią pačią tvarką kaip paprastiems proceso dalyvių byloje pateiktiems kasaciniais skundams.

418 straipsnio 2 dalyje išdėstomi reikalavimai kasaciniam skundui ar kasaciniam teikimui: jame turi būti nurodomas konkretus kasacinis teismas, byla, sprendimas, jo esmė, skundo ar teikimo pagrindai bei motyvai ir kasatoriaus reikalavimai.

Nekaltumo prezumpcija

Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalis skelbia:

“Asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.”

Baudžiamojo proceso kodekso 11 straipsnio 2 dalis numato:

“Niekas negali būti pripažintas kaltu nusikaltimo padarymu, taip pat negali būti nubaustas kriminaline bausme kitaip, kaip teismo nuosprendžiu ir sutinkamai su įstatymu.”

Prokuroro vaidmuo baudžiamajame procese

Konstitucijos 118 straipsnis nurodo, kad prokurorai, *inter alia*, vykdo baudžiamąjį persekiojimą ir kontroliuoja kvotos organų veiklą.

Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 45 ir 46 straipsnius, prokuroro vaidmuo yra užtikrinti, kad baudžiamoji byla būtų iškelta teisėtai ir kad būtų laikomasi vidaus teisės parengtinio tyrimo

metu, palaikyti kaltinimus teisme, apskūsti bet koki procesinį sprendimą ir prižiūrėti nuosprendžio vykdymą.

1999 m. vasario 5 dienos nutarime Konstitucinis Teismas pateikė, *inter alia*, tokį bendrojo prokuroro vaidmens Lietuvos baudžiamajame procese aprašymą:

“Konstitucijoje prokurorai traktuojami kaip teisminės valdžios dalis, vykdanți specifines funkcijas. ... Prokuroras yra pareigūnas, vadovaujantis ikiteisminiam tyrimui... .

Prokuroras gali dalyvauti baudžiamojame byloje nuo pat jos pradžios. ... Įstatymų nustatyta tvarka jis pradeda baudžiamąjį persekiojimą, tirdamas nusikaltimą vykdo persekiojimo veiksmus. Viena iš jo funkcijų -parengtinį tyrimą vykdančių institucijų kontrolė. ... Prokuroras pats gali atlikti kvotą dėl bet kurio nusikaltimo.

Taigi prokuroras yra atsakingas už baudžiamąjį proceso ikiteisminį tarpinį.

... Įstatymas teismui nesuteikia procesinių priemonių ...[bet] būtent prokuroras turi procesines priemones kontroliuoti parengtinį tyrimą.”

Pagal Baudžiamąjį proceso kodekso 3, 125-128 ir 130 straipsnius, kvotėjas, tardytojas, prokuroras ir teismas turi teisę iškelti ar nutraukti baudžiamąją bylą ir rinkti įrodymus byloje (18 ir 74-76 straipsniai). Šios funkcijos vykdomos priklausomai nuo proceso stadijos.

Parengtinį tardymą gali atlikti Generalinei prokuratūrai pavaldūs prokurorai arba Vidaus reikalų ministerijai pavaldūs tardytojai ar kvotėjai (142 straipsnis).

Pagal 24 ir 133 Baudžiamąjį proceso kodekso straipsnius, prokurorai kontroliuoja, kad kvotėjai ir tardytojai parengtinio tyrimo stadijoje laikytųsi vidaus teisės. Jie privalo imtis priemonių bet kokiems įstatymo pažeidimams pašalinti. Šiuos įgaliojimus prokuroras “vykdo klausydamas tik įstatymo, nepaisydamas jokių organų ir pareigūnų (24 straipsnio 2 ir 3 dalys). Pagal 24 straipsnio 4 dalį, prokuroro nutarimus “privalo vykdyti visos įmonės, įstaigos, organizacijos, visi pareigūnai ir piliečiai”.

Kai parengtinį tardymą atlieka prokurorai, kaltinamasis gali, susipažindamas su bylos medžiaga (225-229 Baudžiamąjį proceso kodekso straipsniai) prašyti prokurorą “papildyti tardymą”. Prokuroras privalo priimti motyvuotą nutarimą, jeigu šį prašymą atmeta (229 straipsnio 2 dalis). Priėmus tokį nutarimą, gali būti parengiama kaltinamoji išvada (230 straipsnis).

Kaltinamojo skundai dėl prokuroro veiksmų ir sprendimų parengtinio tyrimo stadijoje paduodami aukštesniam prokurorui, kuris šiuos skundus išsprendžia (Baudžiamąjį proceso kodekso 242-244 straipsniai).

Patvirtinus kaltinamąją išvadą, byla turi būti perduodama teismui (Baudžiamąjį proceso kodekso 241 straipsnis). Nuo tos stadijos “visokie prašymai ir skundai bylos reikalu paduodami betarpiškai teismui” (241 straipsnio 2 dalis).

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMO

27. Pareiškėjas teigė, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis, pagal kurią:

“Sprendžiant [tam tikram asmeniui] pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimą, toks asmuo turi teisę, kad bylą ... teisingai išnagrinėtų ... nepriklausomas ir bešališkas teismas ...”

28. Pareiškėjas skundėsi, kad Aukščiausiojo Teismo kolegija, nagrinėjusi jo bylą kasacine tvarka, negali būti laikoma bešališku teismu Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies prasme, nes Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko kasaciniu teikimu jai buvo nurodyta panaikinti apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir palikti galioti pirmos instancijos teismo nuosprendį. Pareiškėjo nuogastavimus dėl Aukščiausiojo Teismo šališkumo sustiprino tas faktas, kad pats pirmininkas paskyrė byloje teisėją pranešėją ir parinko kolegijos narius.

29. Vyriausybė teigė, kad kasacinio teikimo taisyklės tikslas yra leisti aukštesniesiems teismo pareigūnams panaikinti galimas žemesniųjų teismų bylos faktų ar teisės vertinimo klaidas, taip užtikrinant teismų praktikos nuoseklumą. Vyriausybė taip pat teigė, kad Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas pagal vidaus teisę turi tik organizacines funkcijas, kad jis nedalyvavo nagrinėjant konkrečią bylą ir kad jis neturėjo teisinių galių paveikti kolegijos sprendimą ar kitaip daryti neleistiną spaudimą kasacinio teismo teisėjams.

Kasaciniam teikimui buvo taikoma tokia pati nagrinėjimo tvarka, kaip ir pareiškėjo kasaciniam skundai, todėl pirmasis negalėjo turėti daugiau įtakos teismo sprendimui už pastarąjį. Remdamasi sprendimu byloje *Lithgow ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* (nos. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81, 9405/81, 1986-07-08, Series A no. 102), Vyriausybė teigė, kad kasaciniame teikime išdėstyta pirmininko nuomonė nebuvo privaloma Aukščiausiojo Teismo teisėjams, todėl nepagrindė abejonių dėl teismo bešališkumo. Nieko nepakeitė ir tas faktas, kad pirmininkas sudarė kasacinę kolegiją. Šiuo aspektu Vyriausybė pateikė kopijas vienuolikos Aukščiausiojo Teismo sprendimų, kuriais įvairūs Aukščiausiojo Teismo pirmininko ar Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko kasaciniai teikimai buvo visiškai ar iš dalies atmesti nepriklausomai nuo to fakto, kad kai kuriose iš šių bylų tas pats aukštesnysis teismo pareigūnas buvo ir pateikęs teikimą, ir paskyręs kasacinės kolegijos teisėjus.

30. Teismas primena, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas bešališkumo reikalavimas turi du aspektus. Pirmas, teismas turi būti subjektyviai bešališkas, t.y. nė vienas teismo narys neturi asmeniškai turėti išankstinio nusistatymo ar būti tendencingas. Asmeninis bešališkumas yra preziumuojamas, jeigu nėra tam prieštaraujančių įrodymų. Antras, teismas turi būti bešališkas objektyviaja prasme, t.y. jis turi pateikti pakankamas garantijas, pašalinančias bet kokią su tuo susijusią abejonę (žr. *Academy Trading Ltd. and Others v. Greece*, no. 30342/96, 2000-04-04, § 43).

31. Vertindamas subjektyvius aspektus, Teismas pažymi, kad šioje byloje nebuvo pateikta jokių įrodymų, kurie galėtų rodyti konkrečių Aukščiausiojo Teismo teisėjų asmeninį tendencingumą.

32. Vertinant objektyvius aspektus, turi būti nustatyta, ar yra realių faktų, kurie vis dėlto kelia abejonių dėl jų [teisėjų] bešališkumo. Šiuo požiūriu netgi tai, kaip situacija atrodo, gali būti kažkiek svarbu. Nuo to priklauso pasitikėjimas, kurį demokratinėje visuomenėje teismai turi įkvėpti žmonėms ir, visų pirma, bylos šalims (*ibid.*, § 45).

33. Grįžtant prie šios bylos faktų, Teismas pažymi, kad Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas pateikė kasacinį teikimą to skyriaus teisėjams, paprašius pirmosios instancijos teisėjui, nepatenkintam Apeliacinio teismo sprendimu. Pirmininkas pasiūlė panaikinti apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį. Tada tas pats pirmininkas paskyrė teisėją pranešėją ir sudarė kolegiją, kuri turėjo nagrinėti bylą. Nagrinėjant bylą kasacine tvarka, pirmininko kasacinį teikimą palaikė prokurorai ir pagaliau patenkino Aukščiausiasis Teismas.

34. Vyriausybė pabrėžė, kad pirmininko vaidmuo pateikiant kasacinį teikimą jokių būdu nėra proceso Aukščiausiąjame Teisme šalies vaidmuo; jo vaidmuo apsiriboja bešališkos ir nepriklausomos nuomonės apie iškilusius faktų ir teisės klausimus pateikimu, atkreipiant dėmesį į bet kokią priežastį, dėl kurios ginčijamas sprendimas turėtų būti panaikintas.

35. Tačiau Teismas mano, kad tokia nuomonė negali būti laikoma neutralia šalių požiūriu. Rekomenduodamas priimti ar panaikinti konkretų sprendimą, pirmininkas neišvengiamai tampa teisiamojo sąjungininku arba oponentu (žr., *mutatis mutandis*, *Borgers v. Belgium*, 12005/86, 1991-10-30, Series A no. 214-B, § 25).

Šioje byloje pirmininkas praktiškai ėmėsi prokuroro vaidmens, nes kasaciniame posėdyje pirmininko teikimą ginčijo pareiškėjas, tačiau palaikė prokurorai, kurie patys nebuvo pateikę kasacinio skundo (žr. § 24 tekste ir, *mutatis mutandis*, *Findlay v. the United Kingdom*, no. 22107/93, 1997-02-25, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-I, pp. 281-82, § 74).

36. Be to, nors tiesa, kad pirmininkas nedalyvavo nagrinėjant bylą kaip teismo, kuris sprendė kasacinį teikimą, narys, bet jis parinko teisėją pranešėją ir kitus kolegijos narius iš Baudžiamųjų bylų skyriaus, kuriam jis vadovauja, teisėjų.

Šiuo aspektu Teismas primena minėtą sprendimą byloje *Findlay prieš Jungtinę Karalystę* (§§ 74-76), kur jis nustatė, kad karinis tribunolas nebuvo nepriklausomas ir bešališkas dėl reikšmingo [teismą] sušaukiančio pareigūno vaidmens prieš pareiškėjo bylos nagrinėjimą ir šio nagrinėjimo metu, įskaitant tai, kad jis sušaukė teismą ir paskyrė jo narius, kurie jam buvo pavaldūs pagal rangą ir tarnybą.

Tiesa tai, kad ši byla yra kitokia ta prasme, kad Aukščiausiasis Teismas susideda iš profesionalių, nuolatinių teisėjų (žr. § 26 tekste), skirtingai nuo tam tikrų *ad hoc* teisėjų neprofesionalų, kurie sudarė dalį karinio tribunolo *Findlay* byloje.

Tačiau, kai Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas ne tik imasi prokuroro vaidmens, bet ir, greta savo organizacinių ir vadybinių funkcijų, sudaro teismą, negalima pasakyti, kad, vertinant objektyviai, egzistuoja pakankamos garantijos, pašalinančios bet kokias pagrįstas abejones dėl neleistino spaudimo nebuvimo. Tas faktas, kad pirmininko įsikišimą paskatino pirmosios instancijos teismo teisėjas, tik sunkina situaciją.

37. Vyriausybės argumentas, kad kai kuriose kitose bylose Aukščiausiasis Teismas atmetė pirmininko ar Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko inicijuotus skundus, nekeičia situacijos. Kaip jau minėta, vertinant, ar kiekvienoje konkrečioje byloje laikomasi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies, bet kokia pagrįsta abejonė dėl teismo bešališkumo pati savaime yra pakankama šios nuostatos pažeidimui nustatyti.

38. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, Teismas nustato, kad pareiškėjo abejonės dėl Aukščiausiojo Teismo bešališkumo gali būti laikomos objektyviai pagrįstomis. Taigi buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

II. DĖL KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 2 DALIES PAŽEIDIMO

39. Pareiškėjas skundėsi, kad prokuroras 1996 m. spalio 1 dienos sprendime paskelbė jį kaltu, pažeisdamas Konvencijos 6 straipsnio 2 dalį, kuri skelbia:

“Kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą.”

40. Vyriausybė teigė, kad prokuroro teiginiais tiesiog buvo nusakyta įtarimų prieš pareiškėją būklė, nurodant bylos medžiagoje esančių įrodymų prieš jį svarumą, atsakant į pareiškėjo teiginius, kad tokių įrodymų nebuvo. Tik priėmęs šį sprendimą prokuroras galėjo surašyti kaltinamąją išvadą ir užbaigti parengtinį tardymą. Priešingu atveju bet kokios abejonės pareiškėjo naudai būtų lėmusios kaltinimų jam panaikinimą. Šiame kontekste prokuroras turėjo arba priimti motyvuotą sprendimą, patvirtinantį įtarimų pagrįstumą, arba nutraukti bylą. Be to, Vyriausybė pabrėžė, kad 1996 m. spalio

1 dienos sprendimas nebuvo viešai padarytas pareiškimas, kurį reikėtų ypatingai kruopščiai tikrinti 6 straipsnio 2 dalies požiūriu. Apskritai, atsižvelgiant į kontekstą, kuriame jis buvo išsakytas, prokuroro teiginys nepažeidė šios nuostatos reikalavimų.

41. Teismas primena, kad nekaltumo prezumpcija, įtvirtinta Konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje, yra vienas iš teisingo baudžiamojo proceso, kurio reikalauja 6 straipsnio 1 dalis, elementų. Ji bus pažeista, jei pareigūno teiginys, susijęs su asmeniu, kuriam pareikšti kaltinimai dėl nusikaltimo, atspindi nuomonę, kad jis yra kaltas, prieš tai, kai tai buvo įrodyta pagal įstatymą. Pakanka, kad (net jei nėra jokių formalių išvadų) būtų tam tikri samprotavimai, leidžiantys daryti išvadą, kad pareigūnas laiko kaltinamąjį kalto (žr., *mutatis mutandis*, *Allenet de Ribemont v. France*, no. 15175/89, 1995-02-10, Series A no. 308, § 35).

Šiuo aspektu Teismas pabrėžia pareigūnų teiginiuose, išsakytuose, kol asmuo dar nebuvo teisas ir pripažintas kalto dėl nusikaltimo padarymo, pasirinktų žodžių svarbą.

42. Be to, nekaltumo prezumpciją gali pažeisti ne tik teisėjas ar teismas, bet ir kitos valdžios institucijos (*ibid.*, § 36), įskaitant prokurorus, ypač tais atvejais, kai prokuroras, kaip šioje byloje, vykdo kvaziteisminę funkciją, išspręsdamas pareiškėjo prašymus panaikinti kaltinimus parengtinio tyrimo stadijoje, kurią jis kontroliuoja procesine prasme (žr. 26 punktą tekste).

43. Tačiau, ar pareigūno teiginys pažeidžia nekaltumo prezumpciją, turi būti nuspręsta konkrečių aplinkybių, kuriomis ginčijamas teiginys buvo išsakytas, kontekste (žr., *inter alia*, *Adolf v. Austria*, no. 8269/78, 1982-03-26, Series A no. 49, §§ 36-41).

44. Teismas pažymi, kad šioje byloje ginčijami teiginiai buvo prokuroro išsakyti kontekste, kuris nebuvo nepriklausomas nuo paties baudžiamojo proceso, kaip, pavyzdžiui, spaudos konferencijoje, bet pradinėje šio proceso stadijoje motyvuotame sprendime, atmetančiame pareiškėjo prašymą nutraukti baudžiamąjį persekiojimą.

Be to, Teismas pažymi, kad savo sprendime teigdamas, jog pareiškėjo kaltė buvo “įrodyta” bylos medžiagoje esančiais įrodymais, prokuroras naudojo tokį patį terminą, kokį naudojo pareiškėjas, kuris savo prašyme nutraukti bylą teigė, kad jo kaltė nebuvo “įrodyta” bylos medžiagoje esančiais įrodymais. Nors termino “įrodyta” naudojimas yra nesėkmingas, Teismas mano, kad, atsižvelgiant į kontekstą, kuriame šis žodis buvo panaudotas, ir pareiškėjas, ir prokuroras kalbėjo ne apie klausimą, ar įrodymai nustato pareiškėjo kaltę, ką aiškiai sprendžia ne prokuroras, bet apie klausimą, ar bylos medžiagoje pakako pareiškėjo kaltės įrodymų, kad byla būtų perduota teismui.

45. Esant šioms aplinkybėms, Teismas daro išvadą, kad prokuroro 1996 m. spalio 1 dienos sprendime naudoti teiginiai nepažeidė nekaltumo prezumpcijos.

Taigi Konvencijos 6 straipsnio 2 dalis nebuvo pažeista.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIŲ TAIKYMAS

46. Konvencijos 41 straipsnis numato:

“Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.”

A. Žala

47. Pareiškėjas reikalavo 10 000 litų (LTL) neturtinei žalai, sukeltai Konvencijos pažeidimu, atlyginti.

48. Vyriausybė tokį reikalavimą laikė nepagrįstu.

49. Teismas mano, kad 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo nustatymas pats savaime yra pakankamas teisingas atlyginimas. Todėl jis nepriteisia jokių sumų pagal šį punktą.

B. Kaštai ir išlaidos

50. Pareiškėjas taip pat reikalavo 10 354, 22 LTL bylinėjimosi kaštams ir išlaidoms padengti, įskaitant kelionės ir nakvynės kaštus, susijusius su bylos nagrinėjimu viešame posėdyje Strasbūre. Šiam reikalavimui paremti jis pateikė susijusius dokumentus.

51. Vyriausybės nuomone, reikalaujama suma buvo per didelė.

52. Teismas mano, kad pagal šį punktą reikalaujami kaštai buvo būtini ir iš tikrųjų patirti, todėl priteisia visą šią sumą bei bet kokią pridėtinės vertės mokestį, kuris gali būti taikomas.

C. Palūkanos įpareigojimų nevykdymo atveju

53. Pagal Teismo turimą informaciją, įstatymų nustatyta metų palūkanų norma, taikoma Lietuvoje šio sprendimo priėmimo dieną, yra 9,5 %.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis;

2. *Nustato*, kad nebuvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 2 dalis;

3. *Nustato*, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo pripažinimas pats savaime yra pakankamas teisingas atlyginimas už pareiškėjo patirtą neturtinę žalą;

4. *Nustato*:

(a) kad Valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjui per tris mėnesius nuo dienos, kai sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, 10 354,22 LTL (dešimt tūkstančių tris šimtus penkiasdešimt keturis litus dvidešimt du centus) bylinėjimosi kaštams ir išlaidoms padengti bei bet kokią pridėtinės vertės mokestį, kuris gali būti taikomas;

(b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo turės būti mokamos paprastos 9,5 % metų palūkanos;

5. *Atmeta* kitus pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2000 m. spalio 10 dieną, remiantis Teismo reglamento 77 straipsnio 2 ir 3 dalimis.

S. DOLLÉ
Kanclerė

J.-P. COSTA
Pirmininkas